

ISSN-0352-5724 | UDK 80/81(082)

ЗБОРНИК

МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

LVII/2

НОВИ САД
2014

СОЦИОЛИНГВИСТИЧКА ИСТРАЖИВАЊА
ВЛАДИСЛАВА ЛУБАША

Władysław Lubaś. *Studia socjolingwistyczne*. Opole: Uniwersytet Opolski
– Instytut Polonistyki i Kulturoznawstwa, 2013, 422 стр.

У издању Института за полонистику и науку о култури Универзитета у Ополу, на коме је проф. др Владислав Лубаш провео последње дане научног живота, појавила се 2013. г. његова књига *Социолингвистичке студије (Studia socjolingwistyczne)*. Судбина је хтела да то, нажалост, буде последња монографија овог пољског слависте, неуморног прегача на пољу србистике и лингвисте вишеструког истраживачког домена.

Књига представља хрестоматију ауторових тридесет шест радова из области социолингвистике словенских језика (првенствено пољског, па српског) објављених у периоду 1979–2012. г., а овде обједињених у четири поглавља: *Социолингвистички метод у дескрипцији језика (Metoda socjolingwistyczna w deskrypcji języka)* (17–99), „Социјум” у комуникацији, *социјализацији и нормирању језика („Socjum” w komunikacji, stratyfikacji i normowaniu języków)* (101–222), *Језичка политика (Polityka językowa)* (223–312) и „Шлески језик” („Język śląski”) (313–363). Уз списак литературе (387–411), списак скраћеница (413–414) и именски регистар (415–422) књига садржи још *Увод (Wstęp)* (7–16) и *Aneks* (367–386), који представља библиографију ауторових научних радова објављених у периоду 2000–2011. г. и библиографију његових популарнонаучних и публицистичких текстова из периода 1960–2006. г. За сваки рад у књизи наведена је библиографска белешка о његовом првом објављивању (будући да су неки радови објављени два пута – у Пољској и иностранству) и о евентуалним мериторним и стилским преправкама.

У опширном *Уводу* аутор износи разлоге за издавање овакве књиге, а затим, ретроспективним излагањем, говори на који се начин формирао и развијао као социолингвиста, пружајући нам увид и у околности развитка пољске социолингвистике.

Књига је настала из жеље да се „лингвистима и студентима лингвистике поново учине доступним радови настали у зачецима „пољске социолингвистике”, који су покушали да реше мноштво тешких методолошких и терминолошких, па и психолошких проблема у вези с преласком с владајућих структуралистичких на нове, социолингвистичке, когнитивне и текстолошке методе, те у вези с преласком с дијахронијских на синхронијске описе, и то све у условима кад су могућности за коришћење западне литературе биле ограничене”. Желело се такође да се учине доступним „актуелни социолингвистички и компаративни радови о словенским државама и језицима који су на прелому векова претрпели темељне преображаје: државе – друштвене трансформације, језици – нормативне промене у домену корпуса (система) и статуса (правног и функционалног положаја)”.

Клица ауторових интересовања за социолингвистику формирала се у Југославији, а развила на најпогоднијем тлу на које је могла пасти – на Шлеском универзитету у Катовицама. Боравећи у југословенској вишенационалној а језички веома сложеној средини и то као научни стипендиста Филолошког факултета у Београду (1962–1963), лектор у Љубљани (1965–1966), лектор и предавач пољског језика у Београду (1966–1969), Лубаш је био у живим контактима с професорима и колегама из Београда, Новог Сада, Љубљане, Загреба и Скопља. Притом је помно пратио и западну социолингвистичку литературу, што га је учинило спремним да се смело упусти у озбиљна социолингвистичка истраживања.

У то време време у Пољској интересовања за социолингвистику била су још у „ембрионалном стадијуму”. Битан моменат за развој ове научне дисциплине био је Лубашев прелазак с Јагелоњског универзитета у Кракову на Шлески универзитет, на коме је убрзо (1973) постао декан новооснованог Филолошког факултета са седиштем у Сосновјецу. То му је, уз подршку ректора и колега, дало пуну слободу планирања научног рада на факултету. Тако је за неколико година у Шлезији, средини коју карактеришу изразита социјална раслојеност и богата истраживања историје језика, створено солидно језгро млађих научника оспособљених и за социолингвистичка истраживања.

Сарадња Филолошког факултета у Сосновјецу с другим пољским центрима и локалним срединама, али и иностраним институцијама (међу којима је важно место припадало српским и југословенским), допринела је да на Шлеском универзитету социолингвистика стекне статус какав су имале дисциплине другачијег методолошког усмерења, као нпр. су традиционални структурализам и трансформативно-генеративна граматика, касније и когнитивизам. Општепољски лингвистички скуп посвећен методологији истраживања урбаних типова пољског језика, одржан 1975. г. (материјали са тог скупа објављени су 1976. г. у Катовицама), указао је на читав низ методолошких могућности за обављање истраживања социолингвистичког карактера, са теоријским разграничењем према методима традиционалне дијалектологије. Следећи скуп, посвећен језичкој политици, одржан је 1976. г., а материјали су објављени 1977. г. као први том новооснованог часописа *Социолингвистика* (*Socjolingwistyka*), који и данас излази у Ополу, а чији је уредник до краја живота био Владислав Лубаш. Резултати овог скупа потпуно су профилисали социолингвистику као нову језичку дисциплину не само на Шлеском универзитету него и у целој Пољској. Отуда мишљење у овој земљи да је за „пољску социолингвистику светло дошло из Шлезије”.

Прво поглавље књиге, *Социолингвистички метод у дескрипцији језика*, садржи девет студија: *Социолингвистика као истраживачки метод* (1979)², *Теорија и социолингвистички методи* (1982), *Социолингвистика – интердисциплинарни метод* (1982), *Дијалектологија и социолингвистика* (1996), *Истраживачке могућности словенске комаративне социолингвистике* (1983), *Социолингвистички метод у ономастичким истраживањима* (1984), *Називи места из социолингвистичке јерсејектине* (1983), *Транслација личних имена у комуникацијским ситуацијама* (1992) и *Транслација семилексема* (2000).

² У загради је наведена година првог издања.

Друго поглавље, „Социјум” у комуникацији, стандартификацији и нормирању језика, обухвата четрнаест студија: *Заједнички типови језичког контакта и варијантност језика* (1982), *Савремени пољски комуникацијски контакти и варијантност језика* (2007), *Начини испољавања друштвених варијаната савременог пољског језика* (1982), *Комуникација на индустријској* (2007), *Урбани језик и урбана дијалектологија* (1983), *Суштина колоквијалности* (1986), *Још о лингвистичкој теорији колоквијалности* (2010), *О учешћу језичких категорија у лексици колоквијалне варијанте пољског језика* (2000), *Колоквијална лексика у медијима* (2000), *Начини дескрипције узуса колоквијалне варијанте језика у нормативним речницима* (2008), *Варијантност у језичкој кодификацији* (1995), *Када кодификација може бити успешна?* (1986), *Кодификација колоквијалне варијанте у неким словенским језицима* (2009) и „Новојговор” – двадесет година касније.

Треће поглавље, *Језичка полијтика*, чини осам студија: *Нови задаци језичке полијтике у словенском свету* (2003), *Полијтичке условљености нове ситуације словенских језика* (2008), *Европски језички глобализам и етно-национални сепаратизам* (2000), *Језичка полијтика словенских држава: између национализма и европеизма* (2012), *Мењати или побољшати пољску језичку полијтику* (2005), *Пуризам у савременој језичкој полијтици у словенским земљама* (2007), *Српски рай за ћирилицу* (2007) и *Како се језик у словенским земљама „поисповећује” / „идентификује” с народношћу* (2006).

Четврто поглавље, „Шлески језик”, обухвата студије: *Хоће ли шлески језик постојати књижевни?* (1998), *Језик и регионални шлески идентитет* (2001), *Могућност стандардизације шлеског пољског* (2008), *Шлески пољски језик – помоћни регионални језик* (2009) и *Немачки елементи у урбаном језику (индустријске) Горње Шлезације* (1987).

Библиографију радова објављених у периоду 2000–2011. г. чини седамдесет пет наслова (од тога четири коауторска), док се библиографија популарнонаучних радова из периода 1960–2006. г. састоји од три стотине седамдесет пет текстова, од чега само шест из периода 1989–2006. г. Ови радови су се бавили најпре називима места, а затим најразличитијим питањима од интереса за општу језичку културу у Пољској. Публиковани су у шездесет седам часописа, који су излазили у градовима широм Пољске, а то су: Варшава, Гдањск, Краков, Познањ, Катовице, Бидгошч, Бјалисток, Торун, Вроцлав, Олштин, Лођ, Шчећин, Лублин, Рибник, Кјелце и Ополе. Списак назива часописа представља *Списак скраћеница*.

Литературу чини пет стотина четрдесет седам библиографских јединица са словенског, западноевропског и америчког простора. Већину представљају радови објављени у Пољској (од тога је четрдесет Лубашевих наслова), док из иностранства највише има радова из Србије (Београд, Нови Сад). Са простора бивше Југославије заступљени су аутори из Босне и Херцеговине (Сарајево, Зеница), Македоније (Скопље), Словеније (Љубљана) и Хрватске (Загреб, Сплит, Задар). Из словенског света, цитирани су радови објављени у: Белорусији (Минск), Бугарској (Софија, Велико Трново), Русији (Москва, Санкт Петербург, Вороњез, Горки, Тату), Словачкој (Братислава), Украјини (Одеса) и Чешкој Републици (Праг, Брно, Оломоуц, Острава, Опава). Остали радови објављени су у следећим земљама: Аустрији (Беч, Клагенфурт), Великој

Британији (Лондон, Окфорд, Кембриџ), Италији (Рим), Молдавији (Кишињев), Немачкој (Јена, Хале, Лајпциг, Берлин, Минхен, Штутгарт, Хамбург, Келн, Франкфурт на Мајни, Дармштат), Румунији (Букупрешт), Сједињеним Америчким Државама (Арлингтон, Вашингтон, Далас, Колумбус), Холандији (Хаг), Швајцарској (Цирих, Берн), Шведској (Упсала), а има и радова са двојним / тројним местима издања: Берн – Франкфурт на Мајни, Берлин – Њујорк, Клагенфурт – Сарајево, Берлин – Беч, Хаг – Париз, Дордрехт – Бостон – Лондон, Загреб – Љубљана – Колумбус и Клагенфурт – Беч – Љубљана.

Пружајући увид у социолингвистички рад Владислава Лубаша и пољску социолингвистику, књига *Социолингвистичке студије* овог пољског слависте представља литературу која је нарочито драгоцену у једној научној средини у којој је неопходан развој истраживања тог типа. Надамо се да ће емпиријска истраживања и модерна методолошка усмерења пољске социолингвистике, којима је својим ангажовањем правац давао и сâм Владислав Лубаш, подстаћи и српске лингвисте да наставе путем њиховог великог пријатеља и задужбинара.

Драгана Рајковић

Институт за српски језик САНУ
Ђуре Јакшића 9, 11000 Београд, Србија
Dragana.Ratkovic@isj.sanu.ac.rs